

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92*

http://www.akademikbakis.org

XVI. YÜZYILDA AHISKA SANCAĞI'NIN ASPINZA NAHİYESİ'NDE SOSYAL VE EKONOMİK YAŞAM

Shota BEKADZE

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi A.B.D.

Özet: 312 yıl (1266-1578) Samtskhe Atabeyleri ve 250 yıl (1579-1829) Osmanlı Devleti'nin Çıldır Eyaleti'nin sınırları içerisinde yer alan Aspinza Nahiyesi günümüzde Gürcistan Cumhuriyeti Samtskhe-Cavaheti Bölgesi'nin Aspinza Belediyesi'nin sınırları içerisinde bulunmaktadır. Aspinza ve çevresi 9 Ağustos 1578 Çıldır Meydan Savaşı sonrasında Osmanlı hakimiyetine geçmiş ve Çıldır Beylerbeyliği'nin Ahıska Sancağı'na bağlı Aspinza Nahiyesi'ni oluşturmuştur. Son 50 yılda Osmanlı tahrir defterlerinin incelenmesine geniş yer verilse de Osmanlı'nın düzenlediği ve Dil, Tarih, Coğrafya ve Onomastika hakkında çok değerli bilgiler içeren 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" gibi çok değerli bir hazine bu çalışmaların dışında kalmıştır. Çalışmamızdaki amaç, 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defterine göre Aspinza Nahiyesi'nin sosyal ve ekonomik yapısını tespit etmek ve nahiyeye onomastikası hakkında bilgi vermektir. Çalışmamızda Aspinza'nın etimolojisi, coğrafi konumu, kısa tarihi, nüfusu ve halkın dini mensubiyeti hakkında bilgiler verildikten sonra, 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defteri ışığında şehrin sosyal-ekonomik hayatı defterdeki kayıtlara göre tahlili yapılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Aspinza Nahiyesi ile ilgili bilgiler ilk defa olarak günümüz türkçesine çevrilmiştir. Umut ediyoruz ki, çalışmamız, "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defterinin tam metninin günümüz türkçesine çevrilmesinde, onun tahlilinde ve değerlendirilmesinde önemli adımlardan olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Gürcistan, Samtshe-Cavaheti, Aspinza Nahiyesi

THE SOCIO-ECONOMIK LIFE IN ASPINDZA PROVINCE OF AHISKA SANJAK¹ IN THE XVI CENTURY

Abstract: Aspidza province were situated inside the teritory of Samtskhe Atabey'sfor 312 years (1266-1578) and 250 years inside Ottoman Empire (1579-1928). Today it is situated inside Samtskhe-Javakheti region, in the municipality of Aspidza, Georgia. Aspidza and its surroundings became the part of Ottoman state after the war of Childir on 9th august, 1578 and became the province of Childir Beylerbeyi² of Ahıska Sanjak. In the last 50 years there was given a big attention was given to the state recordings of Ottoman State, but the "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gurcistan" dated 1595 that was very valuable treasure was one of the exaption-it includes valuable information about language, history, geography and onomastics. Our main purpose in this studies is to identify the social and economic structure and onomastic of Aspidza province according to the "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gurcistan" dated 1595. Besides, we for the first time translated some part of "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gurcistan" into modern Turkish and give some ideas about the social and economic life of Aspidza province according this

¹ Sanjaks were administration divisions of the Ottoman Empire

² Bey of the beys, governor of beylerbeylik. The highest rank in the provincial government of the Ottoman Empire.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

recordings. We hope that this studies of “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” will be a good step towards more detaild research, analysis, evalation and the whole translation in modern Turkish, of the future of the State recordings.

Key Words: Ottoman State, Georgia, Samtskhe-Javakheti, Aspindza Province

1. GİRİŞ: 1595 (1004) TARİHLİ “DEFTER-İ MUFASSAL VİLAYET-İ GÜRCİSTAN” TAHRİR DEFTERİNE GÖRE ÇILDIR, NAM-I DİĞER AHISKA EYALETİ’NİN İDARİ TAKSİMATI

Osmanlı Devleti’nde nüfus ve vergi sayımlarında kolaylık olsun diye eyaletler sancaklara, kazalara, nahiyelere ve köylere ayrılmaktaydı. Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti’nde de bu idari taksimatın sancaklara, nahiyelere ve köylere ayrıldığını görmekteyiz.

1595 Tarihli “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” Tahrir Defteri’ne göre Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti’nde 8 sancak ve bu sancaklara bağlı 28 nahiyeye var idi. Merkezi Ahıska olan eyaletin sancak ve nahiyeleri şunlardır;

I. Ahıska Sancağı: 1. Güney, 2. Kuzay, 3. Ude, 4. Kvablian, 5. Azğur, 6. Altunkale, 7. Otskhe, 8. Aspinza, 9. Çeçerek nahiyeleri.

II. Khertvis Sancağı: 1. Khertvis, 2. Meşe Cavakhet, 3. Buzmaret nahiyeleri.

III. Akhalkalaki Sancağı: 1. Akşehir, 2. Tmogvi, 3. Nialiskur nahiyeleri.

IV. Çıldır Sancağı: 1. Canbaz, 2. Kanarbel, 3. Kurtkale nahiyeleri.

V. Posof Sancağı: 1. Güney, 2. Kuzay nahiyeleri.

VI. Bedre Sancağı: 1. Bedre, 2. Kaşvet nahiyeleri.

VII. Büyük Ardahan Sancağı: 1. Güney, 2. Kuzay, 3. Meşe- Ardahan nahiyeleri.

VIII. Panak Sancağı: 1. Panak, 2. Kiamhe, 3. Panaskert nahiyeleri (Cikia, 1947: 6-16; 402-409; Abuladze (1979: 80).

Çalışmamızın konusu Ahıska Sancağı’nın 8. nahiyesi olan Aspinza Nahiyesi’dir.

2. ASPİNZA’NIN COĞRAFİ KONUMU VE ETİMOLOJİSİ

41° 34' 26" Kuzey 43° 15' 22" Doğu meridyenleri arasında yer alan Aspinza Fars dilinde “Büyük Yol Üzerinde Olan Otel veya Dinlenme Yeri” anlamına gelmektedir. Resmi kaynaklarda Aspinza ismine ilk defa 888 yılında rastlanmaktadır (Cavahişvili, 1983: 102). Aspinza Kasabası aynı isimli belediyenin merkezi olup Ahıska Deresi’nin doğu kısmında, Kura nehrinin sağ tarafında yerleşmektedir. Ahıska’nın Güney-Doğusunun 34 km. yerleşmiş olup deniz seviyesinden 1090 m. yüksekliktedir. Tiflis’ten uzaklığı 248 km.

3. ASPİNZA NAHİYESİ’NİN ONOMASTİKASI

XVI. yüzyıl ve XVII. yüzyılın başları için Mufassal Tahrir Defterleri, Onomastik için birer hazine değerinde kaynaklardır (İnalçık, 1956: 226). Bu bağlamda Osmanlılar tarafından düzenlenen 1595 Tarihli “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” Tahrir Defteri Gürcistan

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

Türkolojisi'nin babası sayılan akademisyen Sergey Cikia tarafından gürcü diline tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır. 1595 tarihli tahrir defteri Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti'nden toplanan vergilerin çeşitleri, miktarları, eyaletin sosyal hayatı ve benzerleri hakkında bilgi vermek olsa da Defter Dil, Tarih, Coğrafya, Onomastik için değerli bir hazinedir.

Tahrir defterinde onomastik birimlerin incelenmesi önemli alanlardandır. Onomastik yunanca “onomastikos” kelimesinden gelmektedir. Onoma ad, isim demektir. Onomastik özel isimlerin kökeni ve anlamları ile uğraşan dilbilim dalıdır (www.turkcebilgi.com, 2013).

Onomastik başlıca olarak antroponim (insan adları), toponim (yer adları) ve hidronim diye üç kısma ayrılır.

3.1. Antroponim

Antroponimika Onomastik'in en geniş alanı olup, Lengüistik'te “İnsan Adları Hakkında Bilim” anlamına gelmektedir. Antronimika insan adlarının türemesini, onların gelişmesini ve çağdaş durumunu öğrenmektedir. İnsanları çağırmak, onları birbirinden farklı kılmak için isimler ve değişik adlar meydana gelmiştir (Zelinskiy, 1889: 165; Ahundov, 1961: 576). Dünyada adsız insan yok. Eğer adlar tekrarlanmasaydı dünya nüfusu sayısı kadar isim olurdu. Çağdaş antroponik sistem şöyledir: İsim, Soyadı ve baba adı. XVI. yüzyıl defterlerini incelediğimiz zaman bu sistem ad ve baba adı olarak bilinmekte idi.

1595 Tarihli “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” tahrir defteri kayıtlarında Aspinza Nahiyesi'nde vergi mükellefi olan 385 hane reisi var idi. Bu isimleri

onomastik bakımından incelediğimiz zaman şu hususları görmekteyiz;

1. Günümüze kadar gelip ve şu anda da kullanılan isimler: Murad, Zurab, İsfendiyar, Aslan, Simona, Otara, Goça, Hüsrev, Nikoloz, Mamuka, Giorgi, Nodara, Davit, Mirza, İvane, Ramaza, Selman, İmeda, Meraba, Ramin (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

2. Unutulmuş ve günümüzde kullanılmayan isimler: Guraza, Maruma, Hulala, Mumare, Yordane, Mahara, Ağdgomel, Varzel, Manase, Batata, Masasa, İmarindo, Estanike, Dongula, Şivaz, Anana, Masura, Romanoz, Ramdula (Cikia, 1947: 129-147).

3. İki ismin birleşmesinden türeyen isimler: Devletbeg, Devletyar, Zamanagül, Gülsedep, Elalmaz, Elyazar, Nurali, Mirveli (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

4. “Gül” sözcüğü ile düzelenler: Varazgül, Zamanagül, Gülsedep, Gülia, Hazargül (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

5. Defterde şahıs isimleri ile yanı sıra baba adları da verilmiştir. Örnek: Guraza Ağbuğa oğlu, Sarkis Murad oğlu, Kirakoz Şahveli oğlu, Varazgül Hazargül oğlu, Okro Sultana oğlu, Varzel Atoma oğlu, Maharabel Roma oğlu (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

6. Defterde bazen baba adları kullanılmayıp “onun kardeşi”, “onun oğlu”, “onun torunu” şeklinde kullanılmıştır: Çolağa onun kardeşi, İsfendiyar onun kardeşi, Yesa onun oğlu, Azariye'nin torunu, Ağdgomel'in torunu, Kodiya'nın torunu, Demetre'nin torunu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

(Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

7. XVI. yüzyılda soyadları kullanılmamakta idi. Genelde baba adı “oğlu” sözcüğü ile birlikte kullanılıyordu. Ahıskalılarda daha sonralar İsme “-gil” eklemekle sülale bildiriliyordu. Aşağı Oşora köyündeki sülaleler: Bağaçgil, Tıgaçgil, Çikogil, Çintligil, Çuçulagil, Gokinagil, Kulogil, Korikgil, Lapagil, Saraçgil, Mutigil, Hokigil, Zodogil, Gogolagiil, Hetergil, Fezogil, Tüfengil, Mollagil /Matangil, Sulagil, Çinkargil, Dringogil.

Aspinza Nahiyesi’ndeki antroponimlerin Türk, Gürcü, Fars, Arap, İvrit, Rum-Yunan menşeli olduğu tespit edilmiştir (Bekadze, 2013: 853-855).

3.2. Toponimler

Onomastik biliminin ikinci kolu olan Toponimler onomastikanın en eski alanlarından olup yer isimlerinden bahseden bilim dalıdır. Yunanca topos (yer) ve onoma (ad) sözcüklerinden meydana gelmiştir. Aspinza Nahiyesi’nde 41 köy toponiminin olduğu bilinmektedir (Bekadze: 2013: 856). Aspinza Nahiyesi ile ilgili defter kayıtlarındaki toponimleri fiziki coğrafi özelliklerine göre şöyle gruplaştırabiliriz;

3.2.1. Oykonomimler

Oykonomim yunanca “oykos” (mesken), “onuma” (ad) olup toponimin bir çeşididir. Oykonomim “şehir”, “kasaba”, “köy” tipli yerleşim birimlerini içine almaktadır (Podolskaya, 1988: 192). İlk ve orta çağlarda halkın yaşam tarzının bir parçası olan mezra, yayla, çiftlikleri de oykonim olarak değerlendirmek mümkündür.

3.2.1.1. Rabat- Kale Tipli Oykonomimler

3.2.1.1.1. Rabat Kelimesinin Anlamı

Rabat Arapça Ri’bat kelimesinden türetilmiş olup “Güçlendirilmiş”, “Güçlendirilmiş Kale” anlamına gelmektedir (www.moeimja.kz, 2013). Ribat devletlerin kara ve deniz sınırlarındaki, önemli noktalarda bulunan sınır karakolu niteliğinde müstahkem yapılarıdır. İlk ribat, hazret-i Ömer’in halifeliği zamanında Ukbe bin Nâfi tarafından kuruldu. Zamanla Semerkant’tan Kurtuba’ya, Yemen’den Kırım’a uzandı. Buralardaki ribatlarda oturan evliyâ zâtlar, mücâhit gâzilere ilim ve edep öğretip, cihâd rûhunu ayakta tuttular. Ribatlarda günlük hayat; askerî tâlimler, ilim, ibâdet, sohbet, Kur’ân-ı kerîm okumak ve cihâdla geçirdi. Ribatlar, devlete malını feda eden zenginlerin büyük vakıflarıyla beslenirdi. Türkiye Selçuklularında da görülen ribatlar, Osmanlı Devleti’nde yerlerini şehirlerde ve yol güzergahlarında hanlar ve kervansaraylara bıraktı (www.turkcebilgi.com, 2013).

Orta Asya ve İran şehirlerinde VII ve VIII. yüzyıllarda şehirlerin Rabat kısmında sanatkârlar ve ticaretçiler bulunuyorlardı. IX ve X. yüzyıllarda Doğu ülke şehirlerinde Rabat ekonomi ve politik bir merkez idi. Ahıska’nın Rabat kısmı da Ekonomi, Ticari, Siyasi ve İdari bir merkez idi (Çabaşvili, 1989: 600). XVI. yüzyıl Tahrir defterinde Ahıska’dan başka o bölgede 20’den fazla yaşayış birimlerinde Rabat’ın ismi geçmektedir. Onlardan Ahıska, Ude, Azğur, Altunkale, Otskhe, Aspinza, Çeçerek, Hertvis, Tmogvi, Çıldır, Cak ve diğerlerini göstermek olur.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92*

http://www.akademikbakis.org

3.2.1.1.2. Aspinza Rabat Kalesi

Aspinza'nın fiziki özelliğini oluşturan en önemli yapısı onun kalesidir. Bu kale yüksek bir tepe üzerinde inşa olunmuştur.

Bu kalenin IX-X. yüzyıllara ait olduğu bilinmektedir. Kale Cavakheti'den Samtskhe'ye, Samtskhe'den Tori'ye (Ahıska'nın Kuzey kısmına) giden yolun kontrol noktası idi. Bu kale ilk önce Şalikaşvili hanedanlarının ve daha sonra ise Diasamidze hanedanlarının elinde olmuştur.

Aspinza 1578 yılında Osmanlı-Safevi Savaşı sonucu Osmanlı topraklarına katılmış ve Ahıska Sancağı'nın Aspinza Nahiyesi'nin merkezi haline gelmiştir. 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defterine göre Aspinza bağ ve bahçesi ile ünlü olan bir yaşayış yeri olmuştur.

Ahıska Sancağı'nda nahiye merkezi olan Aspinza çok eski bir yerleşim birimi olmakla 50 haneden ibarettir. 1595 tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defterinde Aspinza karye, yani köy olarak tanımlanmaktadır. Bilindiği gibi, şehrin muhtelif tanımları vardır. Onlardan biri de yerleşim yerinin bir kalesinin bulunmasıdır (Weber, 2003: 105). Burada da kale olduğundan nüfusu az da olsa şehir gibi değerlendirebiliriz. İспенç ve Resm-i hınzır vergilerinden belli oluyor ki, nüfus genellikle gayr-i müslimden ibarettir. Arşivlerde Aspinza hakkında çok enteresan bilgiler vardır: Aspinza büyük toprak sahibine ait köy olup Tizne Çayı'nın kenarında yerleşmiş bulunmaktadır. Ayrıca Aspinza ile ilgili kayıtlarda Karaul Tepesi, Çokor Deresi, Agara Deresi, Şuagora

Deresi, Çobaret Dağı toponim bilgilerine de rastlanmaktadır (Cikia, 1958: 177).

1870 nüfus sayımında Aspinza 171 erkek ve 129 kadından ibaret 43 hane yaşıyordu. Aspinza'da 1 Kale, 1 Cami, 2 yıkık ortadoks kilise, 1 okul ve 3 değirmen vardı. Aspinza'nın 3 km. de Kura nehri'nin sol tarafında maden sularının olması kayıt altına alınmıştır (Zisserman, 1870: 1-34). 1886 nüfus sayımında ise hane sayısı 55 ve toplam nüfus 375 kişi idi. Bunlardan 194 erkek ve 181 kadın idi (Svod Statisticheskikh Dannikh o naseleniye Zakavkazskogo Kraya, 1893).

3.2.1.1.3. Rabat Kale-i Kohta.

Kohta Rabat-ı Kalesi muhafız Lukas Keyhüsrev ve Aznaur Hackuva'nın mülkiyetinde idi. Tahrir Defteri'nde Kohta Kalesi Rabat'ı Köyü'nde (Cikia, 1947: 139) 1595 yılında 3 hane vardı. Yıllık vergi miktarı ise 14.000 akçe idi. Kohta Kalesi Oşora Deresi'nde yerleşmekte idi. Tarihi bir yerdir. 1415 yılında Atabey İona ve I. Alexandr arasındaki ilk savaş burada olmuştur (Cikia, 1958: 195).

3.2.1.2. Karye (Köy) Tipli Oykonimler

Nahiyeleri teşkil eden ve tahrir defterlerinde "karye" olarak bilinen köyler tüm çalışmaları tarım ve hayvancılık olan ve sınırları belli edilmiş yerleşim birimleridir (İnalçık, 1987: XXVIII). Karye kasaba anlamında da kullanılmakta olup büyüklük bildiren sıfatla yan yana kullanılmadığı takdirde büyük bir şehir manasını bildirmezdi (Haig, 1967: 372).

Zurzel-i Ulya, Mushi, Gora, Sahudabel, Ahalşen, Onğora, İntora-i Ulya, Bovisskaro, Askilvana, Karta, Tamala, Çaboet, Betlem, Erkota, Peritskhe, Hvlışa, Gëmze, İdumala, İndusa, Varnet, Rustavi,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

Skaltbila, Kanubar, İncgora, Oşora-i Ulya, Oşora-i Sufla, Ota, Zir, İntora-i Sufla, Mlaşhev, Bokta-i Ulya, Pertiskhev, Karkulani, Mamasmında, Hiduret, Ukan Kulis, Haraba (Bekadze, 2013: 858). Aspinza Nahiyesi'nde en büyük köyü 61 hanesiyle Zurzel köyü (Cikia, 1947: 130). Nahiyenin en küçük yerleşim yeri ise 2 haneli Betlem, Peritskhe, Zir ve Yukarı Bokta (Cikia, 1947: 136-146) köyleridir.

3.2.1.3. Mezra Tipli Oykonomiler

Mezra Arapça kelime olup şu anlamları taşımaktadır: 1. Ekime elverişli tarla veya yer; 2. En küçük yerleşim birimi (Türk Dil Kurumu [TDK], 1998: 1556).

Koret (Gora köyü), Agara (Onğora Köyü), Telvana (Mushi Köyü'nde), Şoreta (reayasız coğrafi birim).

3.2.1.4. Ktematonimler

Ktematonim yunanca “ktematos” (eşya) ve “onuma” (ad) kelimelerinden oluşmuştur. Buraya cami, mescit, vakıflar, dükkan, değirmen, bezirhane vb dahildir (Bekadze, 2013: 860). Aspinza Nahiyesi'nde değirmen tipli ktematonim kayıt altına alınmıştır. Bu ktematonimlerin özel adı olmasa da onların sahibinin ve bulunduğu köylerin adı ile adlandırmak olur. Aspinza Rabat-ı Değirmeni, Onğora Köyü Değirmeni, Yukarı İntora Köyü Değirmeni, Karta Köyü Değirmeni, Caboyet Köyü Değirmeni, Erkota Köyü Değirmeni, Hvlışa Köyü Değirmeni, Gemze Köyü Değirmeni, İdumala Köyü Değirmeni, Varnet Köyü Değirmeni, Rustav Köyü Değirmeni, Yukarı Oşora Köyü Değirmeni, Aşağı Oşora Köyü Değirmeni, Ota Köyü Değirmeni, Papuna Mehrab Aznaur oğlunun değirmeni (Oşora-i Sufla Köyü'nde).

3.2.1.5. Oronimler

Oronim yunanca “oros” (dağ) anlamında olup sıradağları, vadileri, tepeleri, çayırıları, tarlaları, bağları, bahçeleri vb içerir (Bekadze, 2013: 860).

3.2.1.5.1. Çayır Oronimleri

Bero Şahaziz'in Çayırı (Aspinza Rabat'ta), Tavşaf Çayırı (Aspinza Rabat'ta), Zoreta Çayırı (Gora Köyünde), Hur Çayırı (Varnet'te), Mamdide'nin Çayırı (İncgola Köyünde), Papuna Mehrab Aznaur Oğlunun Çayırı (Oşora-i Sufla-Aşağı Oşora Köyü'nde).

3.2.1.5.2. Tarla Oronimleri

Bero Şahaziz'in Tarlası (Aspinza Rabat'ta), Mamdide'nin Zemin Tarlası (İncgola'da), Papuna Mehrab Aznaur oğlunun Tarlası (Oşora-i Sufla- Aşağı Oşora Köyünde).

3.2.1.5.3. Bağ Oronimleri

Bero Şahaziz'in Bağı (Aspinza Rabat'ta, Mahu Ener'in Bağı (Aspinza Rabat'ta), Zaal'ın Bağı (Zurzel Köyünün Göbiyet Mahallesinde), Mamdide'nin Bağı (İncgola'da), Papuna Mehrab Aznaur oğlunun Bağı (Oşora-i Sufla- Aşağı Oşora'da).

3.2.1.5.4. Bağçe Oronimleri

Bero Şahaziz'in Bağı (Aspinza Rabat'ta), Mamdide'nin Bağı (İncgola'da), Papuna Mehrab Aznaur oğlunun Bağı (Aşağı Oşora'da Köyü'nde).

3.2.1.5.5. Harman Oronimleri

Papuna Mehrab Aznaur oğlunun Harman Yeri (Oşora-i Sufla-Aşağı Oşora'da).

3.3. Urbanonimler

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92*

<http://www.akademikbakis.org>

Urbanonim yunanca “urbanus” (şehir) ve “onuma” (ad) kelimelerinden oluşmuş mahalleleri, sokakları, meydanları vb içermektedir (Bekadze, 2013: 862).

Aspinza Nahiyesi’nde Yukarı Zurzel Köyü’nde Göbiyet ve Bağlar mahalle urbanonimlerinin isimleri kayıt altına alınmıştır (Cikia, 1947: 130).

3.4. Fitonimler

Fitonimler onomastik birimlerden olup her türlü ağaç ve bitki adlarını içermektedir 1595 Tarihli Tahrir Defteri’ndeki hinta (buğday), şa’ir (arpa), çavdar, erzen (darı), nohut, mercimek ve bakla birer fitonimlerdir (Bekadze, 2013: 862).

3.5. Hidronimler

Hidronim doğada mevcut olan ve insanlar tarafından düzenlenen okyanus, nehir, göl, deniz, körfez, boğaz, kana, baraj, çağlayan gibi su kaynaklarını bildirir (Yatsenko, 1999). Hidronimler ile Hidrotoponomika ilmi meşgul oluyor.

Hidronimlerle ilgili Aspinza Nahiyesi’nde biz Oşora Köyü’nden gelen su ve Kura Nehri potamonilere rastlamaktayız.

3.5.1.Oşora Köyünden Gelen Su

İdumala Köyü ile ilgili kayıta köyün Oşora Köyü’nden gelen suda İdumala’nın kullanma hakkı olduğu bildirilmiştir.

3.5.2.Kura Nehri

Kura kelimesi Türkçe ve Moğolca’da “yiğit”, “kabadayı” anlamına gelir (Gülensoy, 1984: 93). Kura Nehri hakkında Katip Çelebi şöyle yazmıştır: Bu büyük nehir Lori deresini geçerek

Ahıska’nın güney kenarından akıp, Ahıska’nın Güney-Doğu’sundan kuzeye Lori kalesine gider. Oradan da Tiflis’e gider (Katip Çelebi, 1145: 408).

Türkiye’de Kuzey-Doğu Anadolu’nun Türkiye’de Kuzey-Doğu Anadolu’nun Allahüekber ve Yalnızçam (www.ekolojiteknik.com, 2012) dağlarından başlayan Kura Nehri yalnız Ahıska bölgesinin değil, Gürcistan’ın ve hatta Kafkasya’nın en büyük nehridir. Ahıska topraklarından geçen Kura Nehri başlangıcını Türkiye’den 2.742 m yükseklikten alır. Uzunluğu 1515 km (Maruaşvili, 1964: 63) Bunun 906 km Azerbaycan topraklarındadır. Havzasının genişliği 188 000 km². Vardzia (Kurbelaşvili, 2012) taraftan Gürcistan topraklarına girip Hertvis, Aspinza, Minadze, Sinis, Sakuneti, Agara, Taşiskari köylerinden ve Borjomi, Gori, Mtskheta, Tiflis, Rustavi şehirlerinden geçtikten sonra Azerbaycan’ın Mingeçevir, Yevlakh, Sabirabad, Şirvan, Salyan şehirlerinden geçerek Neftçala ilçesinde Hazar Denizi’ne dökülür.

4. XVI. YÜZYILDA ASPİNZA’DA EKONOMİK HAYAT

Yollar tarih boyunca şehirlerin ticari fonksiyonu ve önemini aksettiren önemli husus idi. Bu bakımdan XVI. Yüzyılda Aspinza’dan geçen yolları belirtmek çok önemlidir. Şöyleki:

1. Aspinza’dan sağ tarafa Tarihi Cavahet yolu.
2. Aspinza’nın sol tarafa giden yol Batum ve Karadeniz’e çıkış yolu.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

3. Aspinza'dan sol tarafa Ahıska'nın kuzey istikametinde ise İpek Yolu'nun en önemli şehirleri olan Tiflis, Gence, Bakü, Kaşgar, Buhara, Samerkand yolu.

Görüldüğü gibi Aspinza Ahıska gibi stratejik önemle kalmayıp, aynı zamanda ticari bir yolun üzerinde bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin her yerinde olduğu gibi Aspinza Nahiyesi'nde de tarım ve hayvancılık ekonominin temelini teşkil ediyordu. Ekincilik, bağcılık ve hayvancılık hem halkın başlıca meşguliyeti, hem de geçim kaynağı idi.

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısına dikkat ettiğimizde çok gelişmiş olduğunu görmekteyiz. Aynı durum Aspinza Nahiyesi'nde de söz konusudur. Bu dönemin ekonomik yapısını daha iyi incelemek için gereken en önemli kaynak tapu-tahrir defterleridir. Biz de 1595 Tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" tahrir defteri ışığında Aspinza Nahiyesi'nin ekonomik yapısını incelediğimiz zaman şunu görüyoruz ki, nahiye XVI. yüzyılda tarım, hayvancılık ve bağcılığın yoğun yapıldığı bir yerdir.

4.1. Aspinza'da Toprağın Tasarruf Şekli ve Taksimatı

Osmanlı Devleti'nde toprak, miri, mülk ve vakıf olmak üzere üç ana bölümden oluşmakta idi. Miri arazinin rakabesi (kuru mülkiyeti) ve tasarruf hakkı doğrudan doğruya devlete ait idi (Cin ve Akgündüz, 1980: 255). Devlet bu toprakları kamu yararına işletebilir ve belli bir görev karşılığı şahıslara has, zeamet ve timar olarak tevcih ederdi (Barkan, 1980: 253). Mülk ve Vakıf arazilerinin kuru mülkiyet hakkı ise vakıf ve mülk sahiplerine aitti. Bu durum Çıldır Eyaleti'nde de geçerli idi.

1595 Tarihli Tahrir Defteri kayıtlarında Aspinza Nahiyesi'nde toprağın taksimatı şöyledir;

4.1.1. Aspinza Rabat-ı Kale'sinde;

a) Mehmed Çavuş Seyid Ali'nin tasarrufunda olan Bero Şahaziz'in bir hisse bağı, bir hisse bahçesi, zemin tarlası ve çayırı için yılda maktu olarak 30 akçe öder (Cikia, 1947: 130).

b) Zaim Elia'nın tasarrufunda olan Mahu Ener Ali'nin bir hisse bağı için maktu olarak yılda 50 akçe öder (Cikia, 1947: 130; Cikia, 1941: 131).

4.1.2. Zurzel-i Ulya (Büyük Zurzel) Köyü'nde;

Kumdan Ağa'nın tasarrufundaki Zaal'ın Ğobiyet Mahallesi'ndeki bağı.

4.1.3. İncgola Köyü'nde;

Mehmed Handan oğlunun tasarrufundaki Mamdide'nin zemini ve çayırı. 2 hisse bağı ve 2 hisse bahçesi.

4.1.4. Oşora-i Sufla (Aşağı Oşora) Köyü'nde;

a) Murat Çavuş'un tasarrufundaki Papuna Mehrab Aznaur oğlunun 1 hisse bağı, 1 hisse bahçesi, 1 hisse harmanı ve tarlası.

b) Elia'nın tasarrufundaki 1 hisse bağı.

Yukarıdaki taksimattan da görüldüğü gibi Osmanlı Devleti Aspinza'da Malikane-Divani Toprak Sistemi uygulamıştı. Bu sisteme göre toprağı tasarruf eden Şer'i mahkeme hükümleri gereğince belirlenmiş bir ödenek yapmakta idiler. Geri kalan kısmından ise diğer vergiler ödenmekte idi.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

5. ASPINZA NAHIYESİ'NİN NÜFUSU

Osmanlı toplumunda en önemli kesim o zamanki adıyla “reaya” teşkil etmektedir. Reaya ekonomik hayatın tarım ve ziraata dayalı olan Osmanlı toplumunda üretimi elinde tutan, çeşitli vergileri vermekte yükümlü olarak devletin tüm hizmetlerini, savaş giderlerini, yöneticilerin masraflarını karşılayan bir sınıftır.

1595 yılı tahrir defteri çok titizlikle hazırlansa da tam nüfus hakkında her hangi bir kayıta rastlamıyoruz. Ama vergi ödeyecek yaşa gelen şehirli, köylü, evli, bekâr, dul, göçebe her aile reisi adı ve babasının adı ile yazılmış ve “hane” olarak kabul edilmektedir.

Nüfus hesaplanmasında araştırmacılar genel olarak Ömer Lütfü Barkan'ın kabul ettiği “5 kat sayısı” ile çarparak toplam nüfusu bulmaktalar (Dalgacı, 2008: 27). Bazı araştırmacılar da bu sayıyı az bulup onu 7 olarak kabul etmekte (Göynüç, 1979: 332). Ama biz 7 sayıyı da Ahıska Eyaleti'ne ait etmekte zorlanıyoruz. Zira Ahıska Eyaleti sakinlerinin aile büyüklüğü 5-8 çocuk arasındadır. Bunu Osmanlı hâkimiyeti sonrası yapılan resmi 1870 (Zisserman, 1870: 1-34) ve 1886 (Svod Statisticheskikh Dannikh o naseleniye Zakavkazskogo Kraya, 1893). nüfus sayımlarında da görmekteyiz. Resmi olan sayımlardaki nüfus ortalaması her hane için 8 kişi olan rakamı nüfus sayı hesaplamalarında kullanılmasını doğru bulmaktayız. Bu durumda Nüfusu = hane x 8 şeklinde olur.

5.1. Rabat Kale Nüfusu

5.1.1. Aspinza Rabat Kale Nüfusu

Nahiye merkezi olan Aspinza'da 50 hane olduğu görülmektedir. Resm-i ispenç ve

resm-i hıncır vergi ödemelerinden şu görülüyor ki, nüfus genellikle gayr-i müslimdir. Ayrıca burada piskopos yararına 2 akçelik ödenek görmekteyiz. 50 haneyi 8 katsayı ile çarptığımızda yaklaşık nüfusun 400 kişi olduğunu görmekteyiz. Bu rakam bile kent nüfus hesaplanmasında eksik sayılmaktadır. Çünkü tahrir defterlerinde kadı, asker, idari yöneticiler kayıta alınmamaktadır. Bu yüzden şehir nüfusu genelde tahrir defterlerindeki fazladır. Kesin sayısı bilinmeyen yukarıdaki zümreler için nüfusun % 15'i kadar bir sayı eklenmektedir (Emecen, 1989: 57). Sayısı bilinmeyen zümreleri % 15 (60 kişi) eklediğimiz zaman Aspinza'nın kent olarak nüfusu 460 kişiden ibarettir.

5.1.2. Kohta Rabat Kale Nüfusu

Kale Muhafızı Aznaur Luka Keyhüsrev'in Kohta Rabat Kalesi'nde 3 hane vardı. Kale nüfusu $3 \times 8 = 24$ neferden oluşmaktadır.

Rabat Kalelerin toplam nüfusu $460 + 24 = 484$ kişi.

5.2. Kırsal Nüfus

Kırsal nüfus köy, mezra ve mahalledeki hane reislerinin sayısını 8 katsayı ile çarparak bulabiliriz. Tahrir defterinde Aspinza Nahiyesi'nde Rabat Kalelerin hane sayısını nahiyenin toplam hane sayısından düşersek köylerdeki hane sayısı $385 - 53 = 332$ haneden oluşmaktadır. Bunu da 8 katsayı ile çarptığımızda kırsal nüfusu bulmuş oluyoruz. Yani $332 \times 8 = 2656$ kişi.

Aspinza Nahiyesi nüfusu nahiyede bulunan coğrafi birimlerin tümünden ibarettir. Şöyleki;

Rabat Kalelerin nüfusu: 484 kişi,

Kırsal Nüfus: 2.656 kişi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

Aspinza Nahiyesi'nin toplam nüfusu: 3.140 kişidir.

5.3. Yerleştirme

Aspinza Nahiyesi 1595 yılında Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti Ahıska Sancağı'na bağlı olup nüfusu hakkında tam bilgi verilmemekte ve yalnız hane reislerinin isimleri ve baba adları yazılmaktadır. 12.000 akçe ödeyen reayasız 6 köyün nüfusunun neden olmadığı hakkında elimizde tam bilgi bulunmamaktadır. Diğer 2 Rabat Kale ve 33 köyde ise 385 hane bulunmakta idi. Aspinza Nahiyesi'nin tahririne Aspinza Rabat Kalesi ile başlanmış olup Peritskhe Köyü'nün yanında yerleşen Harabe köyü ile bitmiştir. Aspinza Nahiyesi tahririnin incelediğimizde görüyoruz ki, burada hane reislerinin isim ve baba adları, onların ödedikleri ispenç, marhasiya, bad-i heva, tarım ürünlerinin miktarları ve onların tahrir kıymetleri, hayvancılık, bostancılık, ve diğer ticari faaliyetlerden alınan vergilerin haricinde her hangi bir nüfus kaydı bulunmamaktadır.

6. ASPİNZA NAHİYESİ'NDE ÜRETİMİ YAPILAN TARIM ÜRÜNLERİ VE ONLARDAN ALINAN VERGİLER

XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik gücü tarım ve hayvancılığa dayanmakta idi. Bu Ahıska Sancağı'nın Aspinza Nahiyesi'nde de aynen görülmekte idi. Aspinza Nahiyesi'nde çeşitli tarım ürünlerinden buğday, arpa, çavdar ve erzen (mısır), nohut ve mercimek de yetiştirilmekte idi. Nahiyede bağ, bağçe ve bostan tarımı da mevcut idi. Aspinza Nahiyesi'nden vergi

olarak toplanan 370.596 akçenin 312.634 akçesi tarım ürünlerinden ve hayvancılıktan alınan vergiler teşkil etmekte idi. Bu da Aspinza Nahiyesi'nden alınan tüm verginin yaklaşık % 84'ünü bulmakta idi.

6.1. Hububat Üretimi

6.1.1. Şa'ir (Arpa)

Şa'ir Arapça arpa demektir (Parlatır, 2011: 1554) . Arpa Aspinza Nahiyesi'nde tarım ürünlerinden ilk sırada bulunmakta idi. Arpanın vatanı Arabistan, Sinay ve Kafkasya'dır. Kafkasya'dan Merkezi Avrupa'ya yayılmış ve XVI. Yüzyılda Avrupa'nın en önemli tahıl ürünlerinden biri olmuştur (Evstigneev, 1972: 8).

Bu bitki çok dayanıklı olup buğdayın ekilmediği yerlerde de ekilip ürün verebilir. Daha çok hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Defterde arpa “ şair” olarak adlandırılmaktadır. Arpa vergisinin miktarı 13.920 kile, tahrir kıymeti ise 139.200 akçedir. Kilenin Gürcistan Kanunnamesi'nde miktarı gösterilmediğinden biz İstanbul kilesini baz almayı uygun buluyoruz. Zira o zamanlar İstanbul başkent idi ve çok yerde İstanbul kilesi ölçü olarak baz alınmakta idi. 1 kile 25,656 kg'a denk gelmekte idi (İnalçık, 2000: 444). Tahrir defteri bilgilerine göre arpanın bir kilesinin kıymeti 10 akçedir. Gürcistan Kanunnamesi'ne gereğince 1/5 vergi alındığına göre Aspinza Nahiyesi'ndeki üretim 69.600 kile olmaktadır. Kilesi 10 akçe olan arpanın 1 kg fiyatı 0,39 akçe olmaktadır.

6.1.2. Hınta (Buğday)

Hınta buğday demektir (Parlatır, 2011: 628). Aspinza'da buğday arpadan sonra

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92*

<http://www.akademikbakis.org>

ikinci sırada idi. Buğdayın vatanı Mezopotamya'dır. Buradan tüm dünyaya yayılarak Kolumb'un karavalları ile Amerika kıyılarına kadar ulaşmıştır (Evstigneev, 1972: 8). Buğday temel gıda maddesi olduğundan Aspinza Nahiyesi'nde bu ürünün üretimine çok önem verilirdi. Defterde bu verginin ismi "hınta" olarak geçmektedir. Şehirden 11.330 kile buğday vergisi alınirdi ki (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24), bunun da tahrir değeri 135.960 akçe idi (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Gürcistan Kanunnamesi gereğince halktan 1/5 vergi alındığına göre toplam üretimin 56.650 kile olduğunu görmekteyiz. Genel olarak kişi başına 1.8 kile buğday düşmektedir. Tahrir defterinden belli olduğuna göre 1 kile buğdayın fiyatı 12 akçedir. Bu durumda 1 kg buğdayın fiyatı 0.47 akçeye denk gelmektedir.

6.1.3. Çavdar

Buğday ve arpadan sonra üretim olarak üçüncü sırayı çavdar almaktadır. Çavdarın tarihi çok eski olup vatanı Çin'dir. Çin kültür anıtları ülkede 5000 yıl önce çavdar yetiştirilmesini kanıtlamaktadır (Evstigneev, 1972: 8). Çavdar serin yayla iklimini sever. Hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Çavdardan alınan vergi miktarı 1.288 kile olup onun da tahrir kıymeti 12.880 akçedir. Aspinza Nahiyesi'nde çavdarın üretimi 6.440 kiledir. Çavdarın bir kilesinin fiyatı 10 akçedir.

6.1.4. Erzen

Aspinza Nahiyesi'nde üretimi yapılan bir diğer ürün de erzen başlığı altında vergi tahsil edilen darıdır. Mısırın tarihi M.Ö birkaç bin yıl öncelere ait olup vatanı

Güney Amerika'da Peru, Şili ve Bolivya'dır (bazılarına göre ise Ekvador ve Kolumbiya'dır). Hindular daha sonra Orta Amerika ve Meksika'ya getirmişlerdir (Evstigneev, 1972: 13). Avrupalılardan mısırla ilk tanışan Kristof Kolomb olmuştur. O, mısır bitkisini 1492 yılında Küba adasında görmüş ve şöyle demiştir: "Ben Mais isminde bitki gördüm" (Evstigneev, 1972: 13).

Buğdaygillerden olan darı insan gıdası olarak kullanıldığı gibi hayvan yemi olarak da kullanılmaktaydı. Darı olarak bilinen bu ürün günümüz Türkçesinde kullanılan mısırdır. Ahıskalılar buna "Lazut" derlerdi. Mısır anlamına gelen darı kelimesi günümüzde Azerbaycan resmi dilinde hala da kullanılmaktadır. Aspinza Nahiyesi'nde erzen vergisi 428 kile olup bunun da tahrir kıymeti 4.280 akçedir. Tahrir kıymetinden de görüldüğü gibi erzen'in 1 kilesinin fiyatı 10 akçedir. Yani 1 kg erzen 0,39 akçeyi bulmaktadır. Erzenin üretim miktarı 2.140 kiledir.

Böylelikle, Aspinza Nahiyesi'nde kişi başına düşen üretim miktarı arpa 22 kile, buğday 18 kile, çavdar 2 kile, erzen 0,7 kile olmuştur.

7. ASPİNZA NAHİYESİ'NDE HAYVANCILIK VE BUNLARLA İLGİLİ DİĞER VERGİLER. ARICILIK

7.1. Adet-ağnam

XVI. Yüzyıl sonlarında zirai ürünlerden sonra en büyük gelir kaynağı hayvancılık idi. Aspinza Nahiyesi köylerinde meskun bulunan halk koyun, keçi beslemekte idi. Ahalisi ortadoks olan nahiyede domuzculuk da gelişmişti. Mufassal

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

Defterde Adet-i ağnam adı ile kaydolunan koyunculuk hayvancılıkta ilk sırada yer almakta idi. Ondandır alınan vergiye de adet-i ağnam denirdi. Bu vergi koyun ve keçiden Nisan-Mayıs aylarında alınırdı. Çünkü bu aylarda keçi ve koyunlar yavrulayırdı. Gürcistan Kanunnamesi gereğince 2 koyuna 1 akçe (Akgündüz, 1994: 580) alınması kanunlaştırılmıştı. Aspinza Nahiyesi'nden toplam 6.330 akçe ağnam (Cikia, 1947: 129-147) vergisi alınırdı. Kanun gereğince 2 koyuna ve 2 koyunlu kuzuya 1 akçe alındığından bu nahiyede toplam 12.660 küçükbaş hayvan vardı. Nahiyede her hane ortalama 33 koyun yetiştirilmekte idi. Sancakta küçükbaş hayvancılıkla hem orda mukim ahali, hem de göçebeler uğraşırdı. Aspinza Nahiyesi'nin Onğora, Karta, İdumala, İndusa, Yukarı Bokta köyleri 350 akçelik "adet-i ağnam" vergisiyle 1. sırayı paylaşmaktadır (Cikia, 1947: 129-147). İncgola köyü 20 akçe "adet-i ağnam" vergisi ile sonuncu yerdedir. Aspinza Rabat-ı Kale'de, Mushi, Ahalşen, Kanubar ve Aşağı Bokta köylerinde ise koyunculuk yapılmamakta idi (Cikia, 1947: 129-147).

7.2. Resm-i Hinzır

XVI. Yüzyıl sonlarında Aspinza Nahiyesi'nde koyunculuktan sonra domuzculuğun geliştiğini görmekteyiz. Nahiyeden "Resm-i hinzır" adı ile toplanan domuz vergisinin miktarı 3.305 akçe idi (Cikia, 1947: 129-147). Kanunname'ye göre her domuzdan bir akçe alındığından nahiyedeki domuz sayısı 3.305 baş olduğu kayıtlardan belli olmaktadır.

7.3. Arıcılık

Gürcistan Vilayeti Kanunnamesi'ne göre "resm-i küvare öşr'i aselden bedel olarak

her kovandan ikişer akçe alınır" şeklinde bal öşrünün kovan başına akçe olarak tahsil edildiği yazılmaktadır (Akgündüz, 1994: 580). Defterde Resm-i Küvare olarak vergi çeşidinin bulunması bu bölgede arıcılığın olması ve balcılık yapıldığını göstermektedir. Arıcılığın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Arıların ürettiği bal, içinde olan vitaminlerle insanlar için tarih boyunca şifa niteliğinde olmuştur. Arıcılık kutsal sayılan bir meslek olmuş, arı ve arı ürünlerine bütün dinlerde itibar edilmiştir. Kur'an'da bu konuya dikkat çekilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in 16. suresi olan Nahl suresinin 68, 69. ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır: "Rabbim bal arısına vahyetti: "Dağlarda, ağaçlarda ve onların kurdukları çardaklarda kendine evler edin. Sonra meyvelerin tümünden ye, böylece Rabb'inin sana kolaylaştırdığı yollarda yürü-uçuver. Onların karınlarından türlü renklerde şerbetler çıkar, onda insanlar için bir şifa vardır. Şüphesiz düşünen bir topluluk için gerçekten bunda bir ayet vardır."

Matematikin babası Pisagor yazıyordu ki, 90 yaşına gelmesine sebep sürekli bal yediği içindir (Evstigneev, 1972: 72).

İbni Sina uzun ömürlülük için balın yenilmesini öneriyordu. O diyordu ki, eğer gençliğinizi korumak istiyorsanız bal yiyiniz. İbni Sina 45 yaş üzerinde olanların sürekli bal yemelerinin gerektiğini söylemekte idi (Evstigneev, 1972: 72-73).

Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer eyaletlerinde olduğu gibi, Çıldır, nam-i diğer Ahıska olan eyalette de arıcılığa önem verilmişti. Zaten Ahıska Sancağı'nın coğrafi konumu arıcılık için son derece uygun koşullara sahip idi. Aspinza Nahiyesi'nde Resm-i Küvare adı altında

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

alınan verginin miktarı 3.235 akçedir (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

7.4. Balıkçılık

Osmanlı Devleti'nde balıkçılık tatlı sularda yapıldığı gibi tuzlu sularda da yapılmakta idi. Tatlı suyu olan Kura Nehri'nin Niala köyü sınırından Toba köyü sınırına (Rustavi Köyü sınırı hariç) kadarki kısmından alınan 2.000 akçelik vergi Aspinza Nahiyesi'ne ait edilmişti (Cikia, 1947: 147). Günümüzde Kura Nehri'nde sazan türleri (Cyprinidae familyası), yayın balığı (silurus glanis), dağ ve dere balığı (salmo trutta macrostigma veya fario), tatlı su kefali (L. cephalus), tahta balığı, turna balığı ve gümüş balığı mevcut idi(www.ardahan-cevre orman.gov.tr, 2012).

7.5. Resm-i Yonca ve Giyah, Resm-i Yaylak, Resm-i Yatak

Hayvancılıkla ilgili vergilerden olan yonca ve giyah, yaylak ve yatak vergileri Aspinza Nahiyesi'nden alınmakta idi. Bu nahiyeden alınan yonca ve giyah vergisi olarak 4.925 akçe, yaylak vergisi olarak 1.963 akçe, yatak vergisi olarak da 536 alınmakta idi.

Yaylak, köy halkının yaz mevsimini geçirmek için olan yerleridir. Resm-i Yaylak dışarıdan gelen halkın hayvanlarının, özellikle koyunlarının kışlamasından alınan vergidir. Defterde bazen resm-i yaylak ve resm-i yatak olarak, bazen de ikisi bir arada vergilendirilmiştir. Aspinza Nahiyesi'nde bu vergi resm-i yaylak ve resm-i yatak adları altında kayıt olunmuştur. Yaylak vergisi sürülerini başka bir tımar ve miri yaylaklarda otlatan sürü sahipleri ve konar-göçer raiyetten yılda bir defaya mahsus

alınan vergidir. Gürcistan Kanunnamesi'ne göre kışlayan her sürüden 1 koyun alınması uygun görülmüştür (Akgündüz, 1994: 580). Sürü az olduğu zaman 10 koyuna 1 akçe alınması kanun gereği olmuştur.

8. ASPINZA NAHIYESİ'NDE BAKLIYAT

Araştırma kaynağımız olan tahrir defterine göre bakliyat türleri şunlardır: nohut, mercimek ve bakla. Bunların üretim miktarının az olmasına rağmen Aspinza Nahiyesi'nde yetiştirilmekte idi.

8.1. Nohut

Nohut farsça nehud kelimesinden olup yemeklik bitkidir (Eyüboğlu, 2004: 496). Aspinza Nahiyesi'nde nohudun vergi miktarı 14 kile olup (Cikia, 1947: 21; Cikia, 1941: 24), onun da tahrir değeri 420 akçedir (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Bu da 1 kile nohudun 30 akçe olduğunu göstermektedir.

8.2. Mercimek

Mercimek Fars dilinde olan merdümek (adamcık, gözbebeği) kelimesinden türenmiştir (Eyüboğlu, 2004: 481). Bunun üretimi buğday ve arpaya göre çok azdır. Aspinza Nahiyesi'nde mercimeğin vergi miktarı 17 kile, onun tahrir kıymeti ise 340 akçedir (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Aspinza Nahiyesi'nde 1 kile mercimeğin fiyatı 20 akçe olarak belirlenmiştir.

8.3. Bakla

Aspinza Nahiyesi'nde yetiştirilen 3. bakliyat türü bakladır. Bu nahiyeden bakladan alınan vergi miktarı 2 kile olup

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92*

<http://www.akademikbakis.org>

onun da tahrir kıymeti 30 akçedir. 1 kile baklanın fiyatı 15 akçedir.

9. ASPINZA NAHIYESİ'NDE BAĞCILIK VE BOSTANCILIK. ŞIRA

1595 tarihli Tahrir Defteri'ne göre Aspinza Nahiyesi'nde hububat ve bakliyat üretiminin yanında bağcılık ve meyveciliğin de önemli yeri vardı. Bağcılık ve meyvecilikle ilgili vergi çeşitleri resm-i meyve, resm-i bostan ve şıra adı altında kayıt olunmuştur.

9.1. Meyve

Meyve fars dilinde mive kelimesinden türemiş olup yemiş anlamını taşımaktadır (Eyuboğlu, 2004: 483). Türkçede ise bu anlamını değiştirerek elma, armut ve s. ürünlerin ortak adı şeklinde kullanılmış ve şu anda da kullanılmaktadır. Aspinza Nahiyesi'nden resm-i meyve adı altında 2.335 akçe vergi alınıyordu (Cikia, 1947: 129-137; Cikia, 1941: 130-148). Nahiyede olan meyvelerin çeşit ve miktarları hakkında bilgi edinemiyoruz. Çünkü meyve öşrü kayıt olunurken yalnız verginin bedeli akçe olarak yazılmıştı.

9.2. Bostan

Bostan, Fars dilinde bu, buy, yani koku ve stan, yer, ülke, yöre anlamlarını veren iki kelimedenden teşkil olunmuştur. Bostan'ın güzel kokulu çiçeklerin bulunduğu yer anlamını taşımaktadır (Eyuboğlu, 2004: 96). Tabii Türkçede bu anlamı değişmiş ve yemeklik yeşil bitkilerin yetiştirildiği yer anlamını benimsemiştir. Defterde Resm-i bostan adı altında hangi ürünlerin olduğu ayrıntılı yazılmamıştır. Bostanın aynı zamanda kavun-karpuzun ortak adı olduğunu bildiğimizden Aspinza

Nahiyesi'nde bostan vergisi adı altında kavun, karpuz gibi ürünlerin olduğu muhakkaktır. Tahrir dökümünden de görüldüğü gibi Aspinza Nahiyesi'nden resm-i bostan adı altında 2.770 akçe vergi alınıyordu.

9.3. Şıra

Şıra – farsça şire kelimesinden alınıp bunun da kökü Latinceye dayanmaktadır. Laticanın siraeum kelimesi üzüm suyu anlamına gelmektedir (Eyuboğlu, 2004: 483). Budin ve Ahıska gibi ortodoks eyaletlerde şıra şarap anlamında kullanılmakta idi. Şıra üretimi Ahıska bölgesinde çok eskiden yapılmakta idi. En eski şarapçılık örneği 8000 yıl öncesine ait olup, bunun da Gürcistan'da olduğu keşfedilmiştir (Beluck, 2003).

Şıra üzümünden alınır. Üzüm yetiştirme Ahıska Sancağı'nda en önemli ekin alanlarından biridir. Ahıska Sancağı yalnız Osmanlı Devleti'nde değil bütün dünyada yüksek alanda ve dağlık yerlerde üzüm yetiştirilen tek bir bölgedir. Ahıska Eyaleti'nde en kaliteli üzüm çeşitleri yetiştirilmekteydi.

Genelde üzüm bağları Kura, Posof ve Kvablian nehirlerinin Güney, Güney-Doğu ve Güney-Batı kısımlarında daha iyi yetişmekte idi. Buranın üzümlerinden alınan şıra Ahıska'nın Güney Nahiyesi'nde teraslar üzerinde yetiştirilen üzüm şirasından daha kaliteli idi.

Aspinza Nahiyesi'nden şıradan alınan vergi miktarı ağırlık olarak 1.180 men ve onun da tahrir değeri 9.440 akçe idi (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Gürcistan coğrafyasında “menn” ağırlık ölçüsü olarak şıra ölçümlerinde kullanılmıştır (Cikia, 1947: 129-147;

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

Cikia, 1941: 130-148). Halil İnalçık'a göre menn 12 okka, yani 15,388 kg olmak üzere ağır ve 6 okka, yani 7,694 kg olmak üzere hafif olarak ikiye ayrılır (İnalçık, 2003: 248). Ayrıca bölgeye yakın olan Erzincan'da 1 men'in değeri 6,157 kg., Harput'ta 5.773 kg. ve Diyarbakır'da ise 5.067 kg.'a denk gelmekteydi (Hınz Walter, 1990: 26). “ Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” Tahrir Defteri vergi değerlerinden anlaşıldığı gibi 1 menn 8 akçedir (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Şarapçılık Gürcistan'da en eski tarihten mevcuttur. M.Ö. öncesi III. Yüzyılda Gürcistan'da üzüm bağları mevcut idi (Evstigneev, 1972: 87). Şota Rustaveli yani XII. Yüzyıl Maddi Medeniyet anıtları Gürcistan'da üzümçülük ve şarapçılığın çok geliştiğini bildirmektedir.

10. ASPINZA NAHİYESİ'NDE REAYADAN ALINAN ŞAHSA AİT VERGİLER

10.1. İспенç Vergisi

1595 yılında Tahrir kayıtları yapılırken Aspinza Nahiyesi halkı gayrimüslim idi. Bu yüzden onlar İспенç vergisini ödemeye tabi tutulmuşlardı. İспенç topraklı, topraksız, evli veya bekâr olduğuna bakılmaksızın, buluş çağına erişmiş, köylü göçebe, şehir ve kasabada oturan her gayrimüslim erkekten alınan örfi bir baş vergisidir (Barkan, 1988: 393).

Osmanlı fethettiği yerlerde ziraati artırmak için reayaya maksimum kolaylık sağlanırdı. Ahıska Eyaleti taşlık ve verimsiz olduğundan tarımla uğraşan Hristiyan halktan ancak ispenç olarak 25 akçe alınırdı (Akgündüz, 1994: 578).

Onlardan Gürcistan Kanunnamesi gereğince çift vergisi, dönüm vergisi ve yarım vergi alınmazdı. Aspinza Nahiyesi'nde tarım ve hayvancılıkla uğraşan 385 nefer hane reisinden toplam 9.625 akçe ispenç vergisi alınmakta idi (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148).

10.2. Bad-i Heva Ve Resm-i Arus

1595 tarihli tahrir defterinde Bad-i Heva ve Resm-i Arus birlikte kaydolunmuştur. Bunları ayrı ayrı şöyle açıklayabiliriz:

10.2.1. Bad-i Hava Vergisi

Aspinza Nahiyesi'nde Arızı vergilerden olan bad-i hava ve resm-i arus hep birlikte belirtilmişti. Şahsa ait vergi çeşitlerinden olan bad-i hava, giderlerinin bir kısmını sancakbeyi, diğer kısmını da tımar sahibi sipahi aldığı için bazen nısf-ı bad-i hava olarak kaydedilmiştir (Cikia, 1947: 133, 135-137, 141, 146).

10.2.2. Resm-i Arus

Resm-i arus veya arusiye bad-i heva grubuna dahil vergilerdendir. Gürcistan Kanunnamesi gereğince arusiye (gelin) vergisi beylerbeyi, sancakbeyi ve tımar sahipleri arazilerinde evlenen bakire kızlardan altmışar akçe, dul kadınlardan otuz akçe alınması uygun görülmüştü (Akgündüz, 1994: 580). Bakire kızın gelin vergisi babası kimin vergi mükellefi ise ona verilirdi. Dul hanımlar kimin toprağında yaşıyorsa vergisini ona veriyordu. Ama büyük tımar sahipleri, avcı kızları, kale muhafızları ve bekarların gelir vergisi padişaha kaydolunuyordu. Defterde bad-i heva ve resm-i arus adı altında Aspinza Nahiyesi'nden toplanan verginin miktarı 7.873 akçedir (Cikia, 1947: 129-147).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92*

http://www.akademikbakis.org

10.3. Resm-i Tapu ve Daştebani

10.3.1. Resm-i Tapu

Bu vergi şehir, köy ve mezralarda yapılan evler için üzerinde olan toprağın ösrünü karşılamak amacıyla alınmakta idi. Bu da toprağın değerine göre tapu vergisi alınmakta idi. Genelde ürün vermeyen veya az ürün veren topraklarda evler yapılırdı. Bu yüzden verginin az ödenmesini sağlıyordu. Ayrıca o bölge halkı verimli toprakları ancak ekin için kullanmaya özen gösteriyorlardı. Bu tarih boyunca hep böyle devam etmişti. Bölge halkının 1944 yıl sürgün öncesi oturduğu evleri görmüş olanlar bizim bu düşüncemizi onaylamış olurlar.

10.3.2. Resm-i Daştebani

Daştebani koruma, kır bekçisi anlamına gelmektedir. Daştebaninin görevi ekinleri, bağ ve bahçeleri korumak idi.

Aspinza Nahiyesi'nde tapu ve daştebani vergisi olarak 6.356 akçe alınmakta idi. Bu vergi çeşidi sancak beyi hassına ait idi. Tahrir defterinde bu iki vergi çeşidi genelde “Resm-i Tapu ve Daştebani” şeklinde kaydolunmaktadır.

10.4. Resm-i Marhasiye

Defter'de resm-i marhasiye adı altında kayıt olan bu vergi çeşidi Ahıska Sancağı'nda kilise vakıfları ve piskoposlara ait arazilerde, piskoposun yararına ödenen vergi idi. Halkın yükünü azaltmak amacı ile Defter-i Cedid-Hakani'de kaydolunduğu gibi bu verginin miktarı hane başına ikişer akçe (Akgündüz, 1994: 581) idi. Fazla alınması uygun görülüyordu. Aspinza Nahiyesi'nde marhasiye vergisi olarak toplam 656 akçe alınmakta idi.

11. ASPINZA NAHIYESİ'NDE KETEN ÜRETİMİ- ZEKEREK

Kendir sanayi bitkisi olup mutedil iklimde yetişmekte idi. Bu bitki Osmanlı Devleti'nin Karadeniz kıyılarında Samsun ve Ordu'da, Ege'de, Güneydoğu'da ve Doğu'da Artvin'de yetiştirildiği gibi (Gürçay, 1969: 11) Çıldır Eyaleti'nde de yetiştirilmekte idi. Onun tohumları % 40-45 yağ içermektedir. Bu yağ “Bezir yağı” olarak bilinmektedir. Ketenden yemeklik yağ alındığı gibi boyacılıkta kullanılan keten tohumu yağı da alınmakta idi (Güneş, 1994: 160). Yağı alındıktan sonra tohumların geri kalan atığı hayvan yemi olarak kullanılmakta idi. Tahrir defterinde bu verginin adı “zekerek” olarak geçmektedir. Aspinza Nahiyesi'nde üretilen zekerekten 89 kile vergi alınıyordu ki, bunun da o zamanki tahrir değeri 890 akçe idi (Cikia, 1947: 129-147; Cikia, 1941: 130-148). Zekerekle ilgili tahrir dökümüne baktığımızda 1 kile zekerekin fiyatı 10 akçeye denk gelmektedir.

12. ASPINZA NAHIYESİ'NDE DEĞİRMENCİLİK

XVI. Yüzyıl sonlarında Ahıska Eyaleti'nde bulunan işletmelerin başında değirmenler geliyordu. Değirmenlerden alınan vergi Mufassal defterde “Resm-i Asiyab” olarak kaydedilmiş reayadan alınan vergiler içerisindeydi. Değirmenler çalışma süresine göre vergilendiriliyordu. Değirmen vergisi olarak her çalıştırılan değirmen için ayda 5 akçe alınırdı. Yani yıl boyu çalıştırılırsa 60

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

akçe, 6 ay çalıştırılırsa 30 akçe alınması uygun görülmüştü. Gürcistan Kanunnamesi'nde değirmen vergisi için defterde kaydolunduğu kadar alınsın diye yazılmıştı. Yeni yapılan değirmenler de eski değirmenler kadar vergiye tabi idi. Aspinza Nahiyesi'nde 16 adet değirmen olduğu kayıtlardan belli olmaktadır. Bu değirmenlerden 3 adedi yıl boyu çalışmakta idi. Diğer değirmenler ise suyun yetersizliğinden 6 ay çalışmakta idi. Nahiyede 3 adet harap değirmen vardı. Aspinza Nahiyesi'nden Asiyab vergisi olarak toplam 570 akçe vergi alınmakta idi.

13. SONUÇ

“XVI. YÜZYILDA AHISKA SANCAĞI'NIN ASPİNZA NAHİYESİ'NDE SOSYAL VE EKONOMİK YAŞAM” konulu çalışmamızdan şu sonuçlara varıyoruz:

1. Aspinza Nahiyesi Osmanlı hakimiyetine dahil olduktan sonra Osmanlı İdari Teşkilatı'na göre kurulmuş ve yönetilmiştir.

2. XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde çok ilerlemiş hukuk düzeni vardı. Bu da Ahıska bölgesinden düzenli vergi toplanmasını sağlıyordu. Amerika'nın Princeton Üniversitesi Osmanlı Tarihi Hocası Prof. Heath Lowry'nin dediği gibi “Osmanlılar'ı 600 yıl ayakta tutan vergi sistemi ve adalet” olmuştur.

3. Aspinza Nahiyesi ışığında Kafkaslarda Osmanlı hâkimiyeti yıllarını araştırmak, tanımak, bilmek ve öğrenmek hem Türkiye için, hem Gürcistan ve hem de Kafkas tarihçiliği için büyük önem taşımaktadır.

4. Çıldır, nam-ı diğer Ahıska Eyaleti'nin XVI. yüzyıl sosyal ve ekonomik durumu tahrir defterleri ışığında incelenmemiştir. Aspinza Nahiyesi hakkında olan bu çalışmamız bu konuda gelecekte yapılacak geniş kapsamlı araştırmalar için ileriye doğru atılmış adımlardan olacaktır.

5. Onomastik bakımından zengin bilgilerle dolu olan bu tahrir defteri dil, tarih ve coğrafya bilim adamları için değerli bir kaynaktır.

6. XVI. yüzyıl Tahrir Defteri olan “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” henüz günümüz Türkçesine çevrilmemiştir. Tarafımızdan yapılan Aspinza Nahiyesi'nin günümüz Türkçesine çevrilmesi gelecekte Tahrir Defteri'nin tamamının çevrilmesi ve basılması yolunda önemli olacaktır.

7. Aspinza Nahiyesi hakkında “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” tahrir defteri verilerine bakılarak hem Ahıska'nın, hem de Osmanlı Devleti'nin XVI. Yüzyıl sonlarında diğer kentlerinin sosyal ve ekonomik durumu hakkında fikir sahibi olunacaktır.

14. KAYNAKÇA

Abuladze, S. (1979). Çıldiris Vilayeti Caba Davtari 1694-1732 Yılları, Türkçe Metin Gürcüce tercümesiyle, Tbilisi: "Metsniereba"

Ahundov M. F. (1961). Esərləri. 3 cildə, II c, Bakı: Az. SSR EA Basımevi

Akgündüz, A. (1994). Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 7/1. Kitap, Kanuni

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

- Devri Kanunnameleri (IV); 7/II. Kitap. II. Selim Devri Kanunnameleri, VI. Bölüm: Gürcistan Eyaleti Kanunnameleri. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları
- Aspinzis Kulturuli Dzeglebi- Aspinza Kültür Anıtları**
<http://lemill.net/content/webpages/aspindzis>
2013kulturuli-dzeglebi
- Barkan, Ö. L. (1980).** “Türk-İslam Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller; İmparatorluk Devrinde Toprak, Mülk ve Vakıfların Hususiyetii. Toplu Eserler I. İstanbul
- Barkan, Ö. L. (1988).** “Çiftlik”, İ. A., İstanbul: M. E. B. Basımevi
- Bekadze, Shota. (2013).** “XVI. Yüzyılda Osmanlı Kaynaklarında Ahıska Çevresi ile Bağlı Antroponim ve Toponimlerin Lengüstik Özellikleri”, International Symposium on Language and Communication: Exploring Novelties, June 17-19, 2013. İzmir, Turkey, s. 851-864
- Belluck, Ram 728 Aralık 2003.** Now that’s what you call a real vintage: professor unearths 8.000-year-old wine The Independ (Londra)
- Cavahişvili, İ. (1983).** “Kartveli Eris İstoria (Gürcü Milletinin Tarihi)”
- Cikia, S. (1947).** Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan. I. Kitap. Tbilisi: İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR
- Cikia, S. (1941).** Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan. II. Kitap. Tbilisi: İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR
- Cikia, S. (1958).** Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan. III. Kitap. Tbilisi: İzdatelstvo Akademii Nauk Gruzinskoy SSR
- Cin, H. & Akgündüz, A. (1980).** “Türk-İslam Hukuk Tarihi”, İstanbul
- Çabaşvili, M., (1989).** “Utskho Sitlvta Leksikoni”. Tiflis: Ganatleba Basımevi
- Dalgah, F. (2008).** 45 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Simav Nahiyesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kütahya
- Emecen, F. M. (1989).** XVI. Asırda Manisa Kazası. Ankara: TTK Yayınları
- Evstigneev, G. M., Livşits Y. A. & Singaevskiy, O. N. (1972).** “Taynı produktov pitaniya”. Moskova: ”Pişevaya Promışlennost” Yayınları
- Eyuboğlu, İ. Z. (2004).** Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İstanbul: Sosyal Yayınları
- Göynüç, N. (1979).** “Hane” Deyimi Hakkında”. İÜEFTD, XXXII, s. 332

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92

<http://www.akademikbakis.org>

- Gülensoy, T. (1984).** "Divanü Lügati't-Türk ve Kutadgu Bilig'deki Moğolca Kelimeler Üzerine", Türk Kültürü Araştırmaları, XXII/1-2
- Güneş, A. (1994).** "XVI. Yüzyıl Başlarından XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Kocaeli Sancağı". Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Gürçay, H. (1969).** "Urgan ve Urgancılık". Ankara: TED. Sayı: XI, 11
- Haig, T. W., (1967).** "Karye", İA, C. 6. İstanbul
- Hinz, Walter. (1990).** İslamda Ölçü Sistemleri (trc. Acar Sevim), İstanbul
- İnalcık, H. (1956).** "V. Beynelmîlel Onomastik İlimler Kongresi". V. Beynelmîlel Onomastik İlimler Kongresi (Salamanca, 12-15 Nisan). s. 226. Ankara: TTK
- İnalcık, H. (1987).** "Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid". Ankara: TTK
- İnalcık, H. (2000).** "Ağırlıklar ve Ölçüler". Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, I. İstanbul: Eren Yayıncılık
- İnalcık, H. (2003).** Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600, Çeviren Ruşen Sezer, İstanbul: YKY
- Kâtib Çelebi (1145 /1729).** Cihannümâ. İstanbul: Dar-üt-tıbaat il Amire
- Kura Nehri Bilgi Notu,** http://www.ardahan-cevreorman.gov.tr/kura_nehri.pdf (Erişim Tarihi: 24.10.2012)
- Kuran-ı Kerim,** Nahl Suresi, 68-69. Ayetler
- Kurberashvili, L., Mtkvari,** <http://mtkvari1.blogspot.com/>(Erişim Tarihi: 24.10.2012)
- Maruashvili, L. (1964).** Sakartvelos Pizikuri Geograpia (Gürcistan'ın Fiziki Coğrafyası). Sakartvelos SSR Bunebrivi Pirobebis Zogadi Dakhasiateba da Regionuli Ağseriloba. Tbilisi: Gamomsemloba Tsodna
- Max Weber (2003).** Şehir: Modern Kentin Oluşumu, (Çeviren Musa Ceylan). İstanbul.
- Onomastik Hakkında Ansiklopedik Bilgi**
<http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/onomastik>. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2013).
- Parlatır, İ. (2011).** Osmanlı Türkçesi Sözlüğü (4. Baskı). Ankara: Yargı Yayınları
- Podolskaya, N. V. (1988).** Slovar russkoy onomastiçeskoy terminalogii. Akademii Nauk SSSR. İnstitut Yazikoznaniya. Moskva: İzdatelstvo "Nauka"
- Ribat.** <http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/ribat> (Erişim Tarihi: 15.01.2013)
- Ribat.** <http://www.moeimja.kz/muzhskie-imenarabat.html> (Erişim Tarihi: 15.01.2013)

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 40 Ocak – Şubat 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: M-Y *** ID:70 K:92*

<http://www.akademikbakis.org>

Svod Statisticheskikh Dannıkh o
Naseleniya Zakavkazskogo
Kraya (1893). Tiflis

TDK (1998). Türkçe Sözlük, I-II. (9.
Baskı). Ankara

Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan'dan
geçen Kura (Kür) Nehrinde
Kirlilik Durumu,
[http://www.ekolojiteknik.com/?s
=aktuel&id=72](http://www.ekolojiteknik.com/?s=aktuel&id=72) (Erişim Tarihi:
25.10.2012)

Yatsenko, N. E. (1999). Tolkoviy Slovar
Obçesevovedçeskikh Terminov.
Sankt-Peterburg: "Lan"
Basımevi

Zelinskiy, S. L. (1889). “Obyasnitelnyy
Slovar Tatarskikh, Gruzinskikh i
Armyanskikh Slov”. Tiflis:
Rotinians, M. D. Matbaası

Zisserman, K. (1870). Sbornik Materialov
Dlya Opisaniya Tiflisskoy
Gubernii, Tiflis: Dubelir
Basımevi